

1

וַיִּתְּבוּ וְאָתוּ לְאַתְרָא דְאַתְפְּלִיג דִּינָא דְמִשְׁה נְכִיפָא עַל עֵינָא דְמִי מְצוּתָא הִיא רִיקָם וּמְחוי ית
 כַּל חֻקֵּי עֲמֻלָּאֵי וְאוֹף ית אַמּוֹרָא דִּיחֵיב בְּעֵין גְּדִי: ח וּנְפִק מִלְּפָא דְסָדוּם וּמִלְּפָא דְעַמּוֹרָה
 וּמִלְּפָא דְאַדְמָה וּמִלְּפָא דְצְבוּיִים וּמִלְּפָא דְקִרְתָּא דְבִלְעַת דִּינְהָא אִיהִי זוּעַר וְסָדְרוּ עֲמַהוֹן סָדְרֵי
 קִרְבָּא בְּמִישַׁר פְּרָדְסֵיא: ט עַם כְּדָרְלְעוּמָר מִלְּפָא דְעֵילָם וְתַדְעַל מִלְּפָא דְעַמְמֵיא מִשְׁתַּמְעִין לָהּ
 וְאַמְרָפֶל מִלְּפָא דְפּוֹנְטוֹס וְאַרְיוֹד מִלְּפָא דְתִלְסַר אַרְבַּעַת מְלָפִין סָדְרוּ קִרְבָּא לְקַבֵּל חֻמְשָׁא:
 יוּמִישַׁר פְּרָדְסֵיא בִּירִין בִּירִין מְלִין חִיקְרָא וְעַרְקוּ מִלְּפָא דְסָדוּם וְעַמּוֹרָה וּנְפְלוּ תַמָּן וְדִשְׁתַּאֲרוּ
 לְטוֹרְיָא עַרְקוּ:

תרגום ירושלמי

וְאַמְרָפֶל מִלְּפָא דְפּוֹנְטוֹס וְאַרְיוֹד מִלְּפָא דְתִלְסַר אַרְבַּע מְלָפִין לְקַבֵּל חֻמְשָׁא סָדְרוּ קִרְבָּא: יוּמִישַׁר פְּרָדְסֵיא בִּירִין
 בִּירִין מְלִיא חֻמְרָא:

רמב"ן

אחרית. וזה דרך הדרש להם במקומות רבים, גם בנהרות
 גן עדן אמרו (ב"ר טו ב) כלשון הזה, וכוננתם לומר כי מעת
 צאת הנהרות נאמר כי הנהר הולך קדמת ארץ העתידה
 להיות לאשור:

והנכון בעיני בשרה העמלקי, כי היה בימים הקדמונים
 אדם נכבד מבני החורי יושב הארץ, ומשל על
 המקום ההוא, ושמו עמלק, ואליפו ככור עשו קרא שם בנו
 על שם האיש ההוא. ואולי ממשפחת תמונע אמו היה,
 ומשל גם במקום ההוא, והיה שם אלוף עליהם:

(י) בארת בארת חמר. בארות הרבה היו שם
 שנוטלין משם אדמה לטיט הבנין. ומדרש אגדה.
 שהיה הטיט מוגבל בהן ונעשה נס למלך סדום שיצא
 משם, לפי שהיו באומות מקצתן שיהא היו מאמינים באברם
 שנצל מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו
 באברם למפרע, לשון רש"י. ואין ספק כי פירוש בארות
 חמר, בארות אשר בהם רפש וטיט, כענין שכתוב (ירמיה לח
 ה) ובכור אין מים כי אם טיט ויטבע ירמיהו בטיט, וכתוב
 (תהלים מ ג) ויעלני מכור שאון מטיט היות. ויתכן שיצא
 משם כראוי בלא נס:

ואני תמה במדרש ההגדה הזה, כי האומות שלא היו
 מאמינים שעשה הקב"ה נס לאברהם, בראותם נסו
 של מלך סדום לא יוסיפו אמונה בהקב"ה, כי מלך סדום
 עובר עבודה זרה היה, והנה נסו או יחזק ידי עובדי עבודה
 זרה או שיאמינו בכל הנסים שיהיו בכשפים או מקרה
 באפשרות רחוקה. ונסו יתן ספק בלב המאמינים בנסו של
 אברהם:

ואולי יפרשו ויצא מלך סדום לקראתו שיצא מן הבור
 כשעבר אברהם עליו, כי נעשה לו נס לכבוד
 אברהם שיצא לקראתו לכבודו ולברכו. ואפשר כי אברהם
 בשוכו הביט בכור ההוא, כי חפץ להציל המלכים ולהשיב
 להם רכושם, והנה נעשה הנס על ידו. ואם נעשה למלך
 סדום נס לכבוד אברהם, כל שכן שיש להאמין שיעשה נס
 לאברהם להציל ממות נפשו. ונאמר כי מלך עמורה כבר
 מת כאשר עבר אברהם עליו, או שנפל בכור אחר, כי
 שמה רמו לעמק:

והולתם רבים. ויקראו גם כן השלוחים המהירים בשם
 הכרי ולרצים (מ"ב יא ד), שרי המאות ואת הכרי (שם
 וכן בכרכרות (ישעיה טו כ) שם לגמלים המריצין
 שהזכירם בתלמוד (מכות ה) "גמלא פרחא", וממנו
 "מכרכר" כפולים:

השטים (במדבר לג מט) וכן "אבל מחולה" (שופטים
 ז כב) תרגמו אותו "מישר", הוא המקום הנחרב
 אין בו נטע ולא בנין, כי הלשון אצלם לשון חרבה
 נשממה, כמו ויאבל חיל וחומה (איכה ב ח), אבל תירוש
 אומללה גפן (ישעיה כד ז):

(ז) אף עין משפט. על שם העתיד שעתידיים משה
 ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין, לשון רש"י
 מהברי אגדה (במד"ר יט יד). ולא הבינותי זה, כי "קדש" זה
 הוא "קדש ברנע", כי הוא ב"איל פארן אשר על המדבר".
 וממנו נשתלחו מרגלים בשנה שניה, שנאמר (במדבר יג כו)
 אל מדבר פארן קדשה. וכתוב (דברים א יט כב) ונבא עד
 קדש ברנע. ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו, ושם ישבו
 ישראל ימים רבים. אבל "קדש" ששם משפט הצדיקים הוא
 במדבר צין שבאו שם בשנת הארבעים, שנאמר (במדבר כ א)
 ונבאו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון וישב
 העם בקדש, וגמר הפרשה. אולי המדרש על השם בלבד
 הוא, רמו הכתוב כי השם הזה "קדש" הוא יהיה עין משפט:
 ואונקלוס אמר "מישר פילוג דינא". ולא ידעתי מהו,
 אולי הוא מלשון פלגים יבלי מים (ישעיה ל
 כה), מי פלג לשטף תעלה (איוב לח כה). וכן בלשון חכמים
 (אסתר רבה ה) "פלגו של ים". יאמר, כי במישור ההוא מעין
 המשפט ועומק הדין, כי היה מישור נאה מעותד למלכים,
 שם ישבו לשפוט את כל הגוים בארצות ההם:

שדה העמלקי. לשון רש"י, עדיין לא נולד עמלק
 ונקרא על שם העתיד. ולא ידעתי אם רצונו לומר
 כי משה רבינו קרא המקום בשם שהוא נקרא בימיו, ואם
 כן אין בכאן דבר עתיד, או מה העתיד הזאת שיתנבאו
 הגוים לקרוא המקום כן:

ולשון בראשית רבה (טב ז) עדיין לא נולד עמלק ואת
 אמרת את כל שדה העמלקי, אלא מגיד מראשית

2

וְיִסְבּוּ יָת כָּל קִנְיָא דְקָדוּם וְעֲמֻרָה וְיָת כָּל מְזוּנֵיהוֹן וְאָזְלוֹ: יב וְשָׁבוּ יָת לוֹט וְיָת קִנְיָהּ
 פֶּרֶ אַחֵי דְאֶבְרָם וְאָזְלוֹ וְהוּא יְחִיב בְּקָדוּם: יג וְאָתָּא עוֹג דְאִישְׁתַּזְב מִן גּוֹבְרִיָא דְמִיתוּ
 בְּטוֹבְעֵנָא יב וְרַב עֲלוֹי תִּיבּוֹתָא יג וְהָהּ גִּנְנָא יד עַל רִישָׁהּ וְהָהּ מִתְפָּרְגַס מִן מְזוּנֵי דְנָח וְלֹא
 בְּזוֹכֹתָהּ אֲשֵׁתִיב אֱלֵהִין דִּיחֻמוֹן דִּי רִי עֲלָמָא גְבוּרְתָא דִּי וְיִמְרוֹן הָלֵא גְבוּרִיָא דְהוּוּ מְלַקְדָּמִין
 מְרָדוּ בְּמֵאֵרִי עֲלָמָא וְשִׁצְאוֹנוֹן מִן אֲרַעָא וְכַד אֲנַחוּ מְלַכְיָא הָאֲלֵן הָהּ עוֹג עֲמָהוֹן אָמַר בְּלִבָּהּ
 אֵיזֵל וְאַחֵי לְאֶבְרָם עַל עֶסֶק לוֹט דְאִשְׁתְּבִי וְיָתִי לְשׁוֹבֹתָהּ מִן יְדִיהוֹן דְּמִלְכְיָא וְיִתְמָסֵר בִּידֵיהוֹן
 עֲאֵל אָתָּא בְּמַעְלֵי יוֹמָא דְפִסְקָא אֲשִׁכַּחַהּ דְהָהּ עֲבִיד גְּרִיצִין פְּטִירִין טו בְּכֵן חוֹי לְאֶבְרָם עֲבָרָא
 וְהוּא הָהּ שְׂרִי בְּחֻזֵי מְרָא אֲמֻרָאָה אַחֵי דְאִשְׁכּוּל וְאַחֵי דְעֵגֵר וְהַנּוֹן הָוּוּ מְאֵרִי קִימִיָּה
 דְאֶבְרָם: יד וְכַד שָׁמַע אֶבְרָם אֲרוּם אֲשִׁתְּבִי אַחֵי וְזִין יָת עוֹלְמוֹי דְחַנִּיךְ לְקָרְבָא טז מְרַבְּנֵי
 בִּיתָהּ וְלֹא צָבוּ לְמַהֲלָכָה עִמָּה וּבְחַר מִנְהוֹן יָת אֲלֵיעֶזֶר בֶּר נְמֻרֹד דְהָהּ מְתִיל בְּגִבּוּרְתָּהּ כְּכָלְהוֹן
 תְּלַת מָאָה וְתִמְגָסֵר יז וְרַדְף עַד דָּן:

פִּירוּשׁ יוֹנָתָן יב דְמִיתוּ בְטוֹבְעֵנָא. פִּירוּשׁ שְׁמֹתוֹ בְּמִכּוּל: יג וְרַב כּוּ. שִׁישׁב עַל הַחִיבָה וְהִיא כְּמוֹ חוֹפֵה עַל רִישֵׁהּ הַלְגִין
 מִהַגְשָׁמִים: יד גִּנְנָא. לְשׁוֹן חוֹפֵה אוֹ כִּילָה: טו גְּרִיצִין פְּטִירִין. פִּירוּשׁ מִצּוֹת עוֹגוֹת, שָׁבָא בְעֵרֵב פֶּסַח, וְדִרְשׁ זֶה דִּיִּיק מִשְׁמוֹ
 עוֹגוֹת מִלְשׁוֹן עוֹגוֹת (כִּיִר מִכ ה): טז עוֹלְמוֹי דְחַנִּיךְ לְקָרְבָא. נְעָרִים שְׁחַנְךְ לְמַלְחָמָה: יז תְּלַת מָאָה וְכוּ. עֵיין בְּרִשׁ"י שְׂרִיִק
 בְּשִׁמְיָה:

תְּרַגּוּם יְרוּשְׁלָמִי

יְד מְרַבְּנֵי בִּיתָהּ תִּמְנֵי עֲשָׂרִי וְתְלַת מָאָה וְרַדְף בְּתַרְיָהוֹן עַד דָּן דְּקִסְרִיִין:

בִּינַת הַמְקָרְאוֹת

יְד וְהִרְק חֲנִית וְסַגְר לְקָרְאֵת רַדְפִי אֲמֹר לְנַפְשִׁי יִשׁוּעָתְךָ אֲנִי: בְּקֶשֶׁת דָּרֵךְ מָה יִשְׁעוּרְהוּ מִהֲמִירִיבִים עִמּוֹ: וְהִרְק חֲנִית. הַדּוּרִין עִם
 חֲנִית (חֲרָב): וְסַגְר. הֶגֶן בִּנְיָ וּבִינָיָהֶם כְּמַחֲצֵה:

אֲבָן עוֹרָא

וְיִמְלִי שְׂמֵדָה. בְּרִצּוֹנָם לְהַמְלִט, וְכֵן וְיַפּוּל עַל פְּנֵיו (בְּמִדְבָר טו) מִירוּשָׁלַיִם (יַחֲזִקְאֵל לֵג כֵּא). וְיֵשׁ דֶּרֶךְ דְרִשׁ (נְהָה סֵא):
 הָרָה נְסוּ. אֵל הָהָר נְסוּ טו, וְהִיא מֵלָה זֶרֶה: יד וְיִרְק. שְׁנַתֵּן לָהֶם כְּלֵי מַלְחָמָה, כְּטַעַם וְהִרְק חֲנִית (תְּהִלִּים לֵה
 לֵב וְהוּא יוֹשֵׁב. וְהוּא הִיָּה בְיוֹם הַהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוּם. וּפִירוּשׁ ג). וְיִ"א לְהוֹצִיא הַחֲרָב מִתְּעֵרָה, כְּטַעַם אֵל הָאֲרִץ יִרְקוּ (קֵהֶלֶת יֵא
 הַפְּלִיט שְׁבַרְח וְנִמְלִט מִבְּנֵי סָדוּם, וְכֵן בֵּא אֵלֵי הַפְּלִיט ג), מְרִיקִים שְׂקִיהֶם (לֵהֲלֵן מִכ לֵה), גַּם יֵשׁ לְחֲנִית כֵּן:

אֲבִי עוֹר

טו הָרָה נְסוּ, אֵל הָהָר נְסוּ. יָדוּעַ לָנוּ מֵאֲמַר ר' נַעֲמִיָּה (יִמְמוֹת יג): כֹּל חִיבָה שְׁנִירָה לִמְ"ד תְּמַלְמֵלָה הַטִּיל לֵה ה"א בְּסוֹפָה. וְכֵן כֵּאן, וְהוּא
 מְכַפְּלִים, וְהַנְּפִיר מְשַׁקְלָה הִרְבַּי נְקוּדוֹת, וְנִשְׁמַע דְרַב לֹא פִרַשׁ כְּרִשׁ"י. וְה"א בְּסוֹפָה מְשַׁמֵּשׁ שְׁנֵי שְׁמֹשִׁים, דְהֵיִינוּ אֵל הִרְבַּי יָדוּעַ:

בְּעַל הַטּוֹרִים

יג וְיִבָּא הַפְּלִיט. בְּפִרְקֵי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר (כז) בְּשַׁעֲה שְׁהַפִּיל הַקְּב"ה לְסַמְאֵל מִמְּקוֹמוֹ אַחַז בְּכַנּוֹת מִיכָאֵל הַפְּלִיט עִמּוֹ וּפְלִטוּ
 הַקְּב"ה מִיָּדוּ. וְכֵן בִּיחֻזְקָאֵל (לג כֵּא) בֵּא אֵלֵי הַפְּלִיט מִירוּשָׁלַיִם לְאֲמַר הוֹכַתָּה הַעִיר:

סְפּוֹרָנוּ

וְהַנְּשִׂאֲרִים הָרָה נְסוּ. שְׁלֹשַׁת הַמְּלָכִים הַנְּשִׂאֲרִים: יב וְיִקְחוּ אֵת לוֹט בֶּן אַחֵי אֲבָרָם. הַתְּאֲמִצּוֹ לְשַׁבּוֹת אֵת לוֹט
 מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֶּן אַחֵי אֲבָרָם שִׁידְעוּ עֲשׂוּ, וְהָיוּ מִצְפִּים שִׁיפִדְהוּ אֲבָרָם בְּהוֹן רַב: יג וְיַגִּד לְאֲבָרָם הַעֲבָרִי. לֹא שִׁידְעַתְּ הַפְּלִיט
 (לֵהֲלֵן סוּק כז):

אוֹר הַחַיִּים

יב וְיִקְחוּ וְגו' בֶּן אַחֵי אֲבָרָם וְגו'. טַעַם שְׁהוֹנֵךְ לֹמַר בֶּן אַחֵי אֲבָרָם. גַּם טַעַם אֲוִמְרוּ "וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוּם"
 לֵאלּוֹ לֹרֵךְ שְׁכַנְךָ יִדְעוּ כִּי עַם קִנְיָה מִקּוֹמוֹ. יִכּוֹן לֹמַר שְׁהַמְלִכִים יִדְעוּ כִּי לוֹט זֶה הוּא בֶּן אַחֵי אֲבָרָם וְאֵע"פ

כְּלֵי יִקְר

יד וְיִרְק אֵת חַנִּיכְיוֹ וְגו'. רִשׁ"י פִּירוּשׁ אֲלִיעֶזֶר לְבָדוּ הָיָה שֵׁם כִּי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁמְנָה עֶשְׂרֵה הוּא מִנִּין שֵׁם אֲלִיעֶזֶר. וְכִי
 דֶּרֶךְ הַמְּקָרָא לֹמַר מִסְפַּר הַמּוֹרָה עַל אִישׁ אַחֵד, וְמֵהוּ שְׁאֲמַר וְחֻלַּק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אֲתִי, וְהוּא לֹא הֵלֵךְ עִמּוֹ כִּי

וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנְּשֹׂאִים הָרָה נָסוּ:
 יֵא וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סֹדֶם וְעַמּוֹרָה
 וְאֶת-כָּל-אֲכָלָם וַיִּלְכּוּ: יֵי וַיִּקְחוּ אֶת-
 לוֹט וְאֶת-רֶכְשׁוֹ בֶן-אָחִי אַבְרָם וַיִּלְכּוּ
 וְהוּא יָשָׁב בְּסֹדֶם: יֵי וַיָּבֵא הַפְּלִיט
 וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכֵן
 בְּאֵלֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אָחִי אֲשַׁכַּל
 וְאָחִי עֶזֶר וְהֵם בְּעַלֵי בְרִית-אַבְרָם:
 יֵי וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרַק

וַדְּאִשְׁתָּאֲרוּ לְטוֹרָא עֲרָקוּ:
 יֵא וַשְׁבוּ יָת כָּל קְנִינָא דְסֹדוּם
 וְעַמּוֹרָה וַיָּת כָּל מִיכְלֵהוֹן וְאֲזֵלוּ:
 יֵב וַשְׁבוּ יָת לוֹט וַיָּת קְנִינָה בַר
 אָחוּהִי דְאַבְרָם וְאֲזֵלוּ וְהוּא יָתֵב
 בְּסֹדוּם: יֵי וְאַתָּא מְשִׁיבָא וְחַוֵּי
 לְאַבְרָם עֲבָרָאָה וְהוּא שְׂרִי
 בְּמִישְׂרֵי מִמְרָא אֲמּוֹרָאָה אָחוּהִי
 דְאַשְׁכּוּל וְאָחוּהִי דְעֶזֶר וְאֲנּוּן
 אֲנָשֵׁי קְנִינָה דְאַבְרָם: יֵי וַשְׁמַע
 אַבְרָם אֲרִי אֲשַׁתְּבִי אָחוּהִי וְנָרוּ

תולדות ובית אהרן והוספות
 [יא] ב"ר שם, פקדי ד"רל סכ"ו, [יב] ב"ר שם,
 והר ח"א ס"ו, [יג] מדה ס"א, מכלמא נא פ"מ, ב"ר
 סמ"ג ט, ויק"ר פל"ג ה, ממ"ד פ"ט לג דב"ר פ"א
 כה, שיר השירים רבה פ"ד יב תמומא חקת כה,
 שו"ט פקל"ו, פקדי ד"רל סכ"ו, [יד] מדיס לג,
 ממ"ר פ"מ כה, אליהו רבה פ"ה, פקדי ד"רל סכ"ו
 פל"ו, שו"ט ימ, והר ח"א ט: ק"א.

סנהדרין 15, כלה רמז פ"ג, מכלמא נשלו עמלק פ"ב, ב"ר סמ"ג א ב סמ"ד ט, ויק"ר פכ"ח ה,
 פל"ו, שו"ט ימ, והר ח"א ט: ק"א.

שפתי חכמים

רש"י
 הרה נסו. לקר נסו (הרה קמו להר). כל מינה
 שנריכה למ"ד נחלמה הטיל לה ה"א צפופה (נימות
 יג): יש חילוק בין הרה להקרה, שה"א צפופה המבינה
 עומדת במקום למ"ד שנראשה, אבל (ס"א וז) אינה עומדת
 במקום למ"ד ונקודה (ס"א לנקוד) פתח תמיה, והרי
 הרה כמו להר או כמו אל הר ואינו מפרש לאיזה הר,
 אלא שכל אחד נס באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן
 ה"א בראשה לכמו הרה או המדפרה, פתרונו כמו אל
 הרה או כמו להרה, (ס"א להר) ומשמע לאומר הר הידוע
 ומפורש בפרשה: (יב) והוא יושב בסדום. מי גרס
 לו זאמ, ישיבתו בסדום (ב"ר מג ו): (יג) ויבא
 הבן נשאר מיחר הרפאים והו נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחביריו כשהכו הרפאים בעשחרות קרנים. מנחומא
 (חקת כה). ומדרש בראשית רבה זה עוג שפלט מדור המבול (מדה ס"א), וזה מיקר הרפאים, שנאמר (לעיל ו ד)
 הנפלים היו בארץ וגו' ט. ומתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה ע (ב"ר מג ט): העברי. שנה מעבר הנהר.
 (ב"ר מג ו): בעלי ברית אברהם. שכרתו עמו ברית. (ס"א ד"א שהשיאו לו ענה על המילה כמו שפורש
 במקום אחר): (יד) וירק. כתרומו וק"ו פ ארמ"ר בלע"ו. וכן והריקותי אמריכם חרב (ויקרא כו לג) אזדיין
 חרבי עליכם. וכן אריק חרבי (שמות טו ט), וכן וקרק פניתי וקגר (תהלים לה ג):

1 א שפלט מדור המבול, דהא כתיב (לעיל ז כג) וישאר אך נח ואשר
 אחר בתבה, משמע לא זולתם: ט ר"ל דרפאים היינו ענקים ונפילים
 הם ג"כ ענקים שהיו בדור המבול והוא נשאר מאותן ענקים שכדור
 המבול, ופירוש וישאר אך נח שהיה גנות (כדפירש רש"י ט), ואשר אחר
 פירשו מאשר אחר שם, מטורח הבהמות אשר אחר בתבה: ע דקשה
 לרש"י לפי המדרש מה טעם היה לעוג שבא לאברהם ואמר לו שנשבה
 לוט, בשלמא לפירוש ראשון שפלט מהמלחמה, בא והגיד לאברהם
 בשביל שיעשה נקמה באמרפל וחביריו שהרגו אבותיו, אבל לפי המדרש
 למה אמר לו, אלא צריכים לומר מתכוון וכו': פ והוא פירוש רש"י
 בפרשת בשלח (שמות טו ט) ואין לדחוק ולפרש אריק חרבי מלשון
 וירק את חניכיו אודיין בחרבי. נראה כוונת רש"י [כיון] דהבא אי אפשר
 לפרש אלא לשון זיון מדכתיב את חניכיו, רצונו נמי לדחוק ולפרש כל אריק
 בלשון זיון, כדי שלא חקשה בתחילת המחשבה על פירוש
 מאותן המקראות, אבל באמת פשוטו בכל מקום הוא לשון הרק, לבד
 מהבא, והו דנקט רש"י בפרשת בשלח ואין לדחוק ולפרש וכו'
 ודו"ק. (ועיין בהרא"ם פירוש אחר):

מובן רש"י
 אברהם כי נשבה אחיו. לעולם קורא אדם את דודו אחיו,
 שהרי אברהם דודו היה (יח ג י): "אם השמאל ואימנה",
 בכל אשר תשנ לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף
 דבר הוטרך לו, שנאמר וישמע אברהם כי נשבה אחיו וגו'
 (לעיל י ט):

[י] והנשארים הרה נסו. כי כשטרמיס מן המלחמה טרמיס
 על ההרים לזית מנוס (דה"ב יט טו): [יג] ויבא הפליט. "ויבא
 עוג מלך הבשן לקראתו וגו' ואמר ה' אלי אל
 תירא אחי". ממירא היה משה שלא תעמוד לו זכרות שימש
 לאברהם, שנאמר ויבא הפליט, והוא עוג (דברים ג ט): [יד] וישמע
 עוג מלך הבשן לקראתו וגו' ואמר ה' אלי אל תירא אחי.
 ממירא היה משה שלא תעמוד לו זכרות שימש לאברהם,
 שנאמר ויבא הפליט, והוא עוג (דברים ג ט): [יד] וישמע

ו חג, דין באוואפענו:

באברהם על ידי עילה, ובאו לסדם לקחת את לוט, ונתייראו לבוא גם אל סדם להדיא שמא תעמוד להם זכות אברהם להיות לוט בשכונתם, על כן הרגו את כל סביבותיהם עד התיקם מן העיר ויתחילו הם במלחמה ואז יוציאו מחשבתם מכה אל הפועל שיהיו הם הלוחמים, וזה שהתחיל מתחילה את כדרלעומר וכו', שהחמשה התחילו להתגרות עם הארבעה, ואחר כך באמת נהפוך הוא ארבעה מלכים את החמשה.

את כדרלעומר וכו' את החמשה. על פי דרך האמת שהארבעה היו בקליפה מנגדים לארבע אותיות הו"ה בקדושה, והחמשה לחמשת אותיות המילוי דשם ב"ן, יצדקו האת"ן לרמז על האותיות, וצריך להרחיב בזה ואין הזמן גורם [נתבאר לעיל פסוק ג' בהערה].

(י) ועמק השדים בארת בארת חמר וכו' ויפלו שמה. אפשר משמיענו זה עונשם שנטו אחר החומר העפריי ותאוות הגופניות, על כן נענשו מדה כנגד מדה והחמר נפרע מהם, או להיות עדיין רובם ככולם מכוני המגדל שהחמר היה להם לחומר.

וינוסו מלך סדם ועמרה ויפלו שמה. הנה מפורש בפסוק שגם מלך עמורה נפל שמה, ואם היה באפשר לעלות משם בטבע אם כן היה יוצא גם מלך עמורה אחר כך לקראת אברהם, ולא נמצא בפסוק רק מלך סדם שיצא, וזה ראייה על דברי חז"ל שנעשה נס למלך סדם.

והנשארים הרה נסו. אפשר כמו שאמרו רז"ל בלוט שאמר לו המלאך ההרה המלט אצל אברהם שנאמר ויעתק משם ההרה [ב"ר פ"ג י"א], כמו כן אלו נסו ורצו להימלט בזכות אברהם על שנתנו את לוט לדור בשכונתם.

(יא) ויקחו את כל רכוש סדם ועמרה. את לרבות אדמה וצבויים. ואת כל אכלם. את לרבות נשיהם שגם הם נקראו אכלם כמד"א כי אם הלחם אשר הוא אוכל [בראשית לט ו'], אכלה ומחתה פיה [משלי ל כ]. וילכו. קודם שלקחו את לוט עשו את עצמם כאלו הולכים ולא לקחו את לוט כי אם כלאחר יד הגם שזה עיקר כוונתם, וד"ש בכאן וילכו, ואחר כך חזר לומר ויקחו וכו' וילכו.

(יב) ויקחו את לוט. את לרבות אשתו ובנותיו. ואת רכושו לרבות עבדיו ושפחותיו, נ"ל. בן אחי אברם. הורה בזה שידעו שפיר שהוא בן אחי אברם ועליו היתה עיקר הכוונה. וילכו. כעת הלכו מכל וכל שנשלמה כוונתם, והוא יושב בסדם. הם עשו את עצמם כאלו לא ידעו רק להיותו ישב בסדם עיר המורדת בהם.

או יאמר, והוא ישב בסדם. ר"ל שלא הלך במלחמה על כן לא היה מהראוי להתגרות עמו, רק להיותו בן אחי אברם רצו להנקם ממנו, ברוך הבוחן לבבות וכליות אשר השיב להם גמולם בראשם על ידי אברהם אוהבו.

ר'כושו ב'ן א'חי. ר"ת רב"א. כבר כתב האר"י ז"ל שהיתה גנוזה לשם ניצוץ הק' דנשמת רבא, והשתדל אברהם להוציאו.

(יג) ויבוא הפליט. ידוע דרשת רז"ל מי הוא הפליט, וכולם דברי אלקים חיים, ויש להעמיק עוד הפליט הוא השכינה שהיא כביכול הפליטה הראשונה לבריאת העולם להקראות מלך, על כן נבראו העולמות כביכול בצמצום הנקודה האמצעית, והבן, גם הפליט, שנשארה כביכול לפליטה בעת שבירת הכלים במיתת ז' מלכי אדום מלכין קדמאין בסוד אחת מהנה לא נשברה, ותבין על ידי זה הפליט בגימטריא קל"ד, כמנין שנזכר בתורה שם אדנ"י, קל"ד נקרא מפתח בלשון תרגום, כי הוא המפתח לכנוס לכל העולמות, בסוד פתחו לי שערי צדק [תהלים קיח יט], והבן, ובאת השכינה להגיד לאברהם, להיות תקוע בלוט ניצוץ המלוכה מלכות בית דוד שיהיה מרכבה למלכות שמים, והבן, ומה נעים מה שדרשו רז"ל הפליט על מיכאל, כי בכל מקום שנראה מיכאל שם נראית השכינה כידוע [שמ"ר פ"ב ה'], ותדע גם כן ממצא הדבר על פי מה דיודע דתשעת המלכים האלה היו ממלכות דס"א מנגדים למלכות שמים שהוא סוד ט' אותיות דשם ב"ן כנודע, והנה אברהם הוא הרגל הראשון שבמרכבה, והשתדל להוציא הרגל הרביעי התקוע בלוט מלכות בית דוד, והמלכים הללו המנגדים לקחוהו בשביה, והש"י הוציא את בלעם מפיהם על ידי אברהם אוהבו.

ויגד לאברם העברי. קראו בכאן העברי, להיות בו נכללים כל הנשמות ישראל אשר היו כלולים במלכות שמים בהיותה עדיין בבחינת עבר הנהר היינו בחצי טהירו התחתונה מקום הקליפות בסוד מ"ש בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם [יהושע כד ב] (ואם תרצה לרוות צמאונך בזה הענין תעיין בספר שערי גן עדן בשער אורח צדיקים), על כן מסוגלים נשמות הקדושות למסור נפשם למקום הקליפות להוציא בלעם מפיהם הניצוצות הקדושות ולהעלות מ"נ לשכינה אם הבנים, וזה ישראל עבריים שהיו בעבר הנהר קודם התיקון דהיינו קודם שנחלקה הטהירו, והבן, וזה שקראו בכאן לאברם העברי, להיות שהוא העברי מעבר הנהר אזי היה יכול להוציא בלעם מפיהם הנצוצי מלכות אשר היו בשביה אצל מלכות דס"א, והבן. ועל פי פשוטו י"ל דקראו בכאן העברי, ייחסו שהיה מבני עבר, להיות המלכים